

LBRIS

We know
books

Andrei Dorian Gheorghe

O EPOPEE A CERULUI ROMÂNESC

MIȘCAREA ASTRONOMICĂ, LITERAȚII STELELOR
ȘI UNIRILE VECHI ȘI NOI ALE ROMÂNILOR

EDITURA ASTROMIX
CLUJ-NAPOCA
2022

<https://www.astro-urseanu.ro/>

Planetariul Baia Mare, <https://planetariubm.ro/>

Poeții noștri, <https://poetii-nostri.ro/>

Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page

CUPRINS

I. INTRODUCERE: DESPRE CONȘTIINȚA COSMICĂ ȘI UNIONISTĂ	7
II. SUB SEMNUL LUI „ORION”: CONSIDERAȚII DESPRE TIMPURILE CULTURALE DE DINAINTEA MARI UNIRI	14
III. PILONI ARTISTICI CU MOTIVE ASTRALE	33
IV. MOMENTE PROTO-UNIONISTE CU ELEMENTE COSMICE	43
V. CREATORI AI LIMBII ROMÂNE CU DRAGOSTE DE ASTRONOMIE	55
VI. REVOLUȚIONARI ȘI POEȚI „PAȘOPTIȘTI”	61
VII. ASTRONOMI UNIONIȘTI ÎNTRE 1848 ȘI 1945	66
VIII. CU PORUMBESCU, EMINESCU, ALECSANDRI, SLAVICI, BLAGA ȘI „MIORIȚA” ÎN JURUL SERBĂRILOR DE LA PUTNA DIN 1871	74
IX. ALTE CONȘTIINȚE ALE NAȚIUNII CARE AU IUBIT CERUL (1859-1945)	84
X. O ECLIPSĂ DE LUNĂ ANTEBELICĂ	129
XI. ELOGIU GENERAȚIILOR DE POLITICIENI DIN 1859-1922 ȘI CĂTE CEVA DESPRE OLIMPISM	133
XII. ASTRO-PLUGARUL LUI VICTOR ANESTIN	142
XIII. „COMETA SECOLULUI 20” ȘI ÎNCEPUTURILE UMORULUI REALIST ASTRONOMIC	144

XIV. ENERGIILE POETICE ALE COMETEI HALLEY	151
XV. COMETA HALLEY, MAREA „COLIZIUNE” COCULESCU-ANESTIN ȘI PACEA „URANIEI”	164
XVI. MAGNITUDINEA „ȚAIS” A REGILOR	188
XVII. CEVA DESPRE „ARTA UNIVERSALĂ” ȘI MARI COMPOZITORI ROMÂNI	192
XVIII. ELOGIU PENTRU REALIZĂRILE MINORITĂȚILOR ETNICE	198
XIX. LUMINI ASTRALE ÎN TOTALITARISM	208
XX. SUB MAGIA LIBERTĂȚII SAU DESPRE NOILE UNIRI ALE ROMÂNILOR PRIN ASTRONOMIE DE DUPĂ 1989	240
XXI. „ORION”-UL REFONDAT PENTRU „CONTACT ASTRONOMIC”	294
XXII. DESPRE „STĂRILE DE CER” ALE SOCIETĂȚII ASTRONOMICE ROMÂNE DE METEORI	298
XXIII. CĂLĂTORII VARIATE ÎN TIMPURI METEORICE PÂNĂ LA „NOAPTEA CÂND S-AU DESCHIS PORȚILE CERULUI”	309
XXIV. ECLIPSELE DE SOARE DE LA CRONICARII VECHI LA „EUROECLIPSE PERSEIDS 1999”	333
XXV. OSCILAȚII ALE PENDULUI LUI FOUCAULT: DE LA TRADIȚII ASTRONOMICE LA ASTRONOMIE PRACTICĂ	345
XXVI. PODUL DE STELE PESTE PRUT AL ASOCIAȚIEI ASTRONOMICE SIRIUS	350

XXVII. BIJUTERII CELESTE PENTRU TOȚI SAU DESPRE PROIECTUL EURONEAR ȘI CONFERINȚA DIASPOREI	353
XXVIII. DESCHIDEREA EREI PLANETARIILOR DIGITALE ÎN ROMÂNIA ȘI REVOLUȚIA DE LA OBSERVATOARELE COLEGE MOLDOVENEȘTI	367
XXIX. UN ASTEROID NUMIT ROMÂNIA	375
XXX. EXECUTORI ASTRONOMICI TESTAMENTARI LA OBSERVATORUL MUNICIPAL BUCUREȘTI	379
XXXI. MOLDOVA, TRANSILVANIA ȘI VALAHIA, UNITE PRIN ASTROPOEZIE, PRECUM ȘI DESPRE FESTIVALUL DE COSMOPOEZIE AL SARM ȘI ȚĂȘNIRILE SALE VERTICALE PE CERUL INTERNAȚIONAL	384
XXXII. ASTRO-DISCURSURI LA TEATRUL „ASTRA”	440
XXXIII. UNIȚI PESTE TIMP DE ACELAȘI ORION	445
XXXIV. MAREA CELEBRARE DE LA „TARGOVIȘTE INTERNATIONAL ASTROFEST”	452
XXXV. CORIFEII MIȘCĂRII DE ASTROPOEZIE / COSMOPOEZIE A SARM DESPRE CORIFEII ASTRONOMIEI MONDIALE	455
XXXVI. ÎNCHEIERE APOTEOTICĂ ASTEROIDALĂ	480
XXXVII. EPILOG	484
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ ȘI INVITAȚIE LA LECTURĂ	518

Sentimentul cel mai frumos apare
Când te legi de neamul tău c-un lanț de mister
Așa cum lumina mare din Soare
Este legată strâns de stelele din cer.

- Andrei Dorian Gheorghe, consilier cultural
al Societății Astronomice Române de Meteori -

I.

INTRODUCERE: DESPRE CONȘTIINȚA COSMICĂ ȘI UNIONISTĂ

Am ajuns la varianta cărții de față în trei pași, primul fiind un pliant în care am schițat ideile ei de bază în limba engleză. Acesta a fost multiplicat de președintele Societății Astronomice Române de Meteori (SARM), Valentin Grigore, care apoi l-a oferit participanților străini de la organizația mondială Astronomers Without Borders la „Târgoviște International AstroFest”, organizat de SARM în Octombrie 2018.

Am publicat pe urmă prima variantă a acestei lucrări în Decembrie 2018 pe website-ul SARM - îi mulțumesc pe această cale web masterului Florin Alexandru Stancu, tânăr dascăl universitar gata oricând să servească astronomia din România prin profesionalism informatic - sub denumirea „Astronomii și Unirile Românilor”.

Cu aceste ocazii, m-am aliniat la ideea Centenarului Marii Uniri, celebrată oficial pe 1 Decembrie 2018.

În realitate însă, Marea Unire a Românilor a fost un proces mult mai lung, început în 27 August 1916, odată cu intrarea României în primul război mondial de partea Antantei, continuat cu Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, ce a inclus Proclamarea Marii Uniri, și împlinit din punct de vedere teritorial printr-o altă serie de bătălii, atât pe câmpul de luptă, cât și pe plan diplomatic, pe care românii le-au mai purtat până la semnarea Tratatului de la Trianon în 4 Iunie 1920, cel care a consfințit *de facto* aceasta unire.

Mai mult, pentru că România Mare a inclus la început, datorită evoluției istorice, aproape 30% locuitori de alte naționalități, a fost necesară o muncă uriașă, pe plan intern, de câștigare a încrederii acestora și de armonizare a intereselor generale, pe care au dus-o Familia Regală a României și clasa conducătoare a politicienilor, iar încununarea acesteia a fost consfințită prin ceremonia din 15 Octombrie 1922 de la Alba Iulia, când Majestățile Lor Ferdinand și Maria au primit Încoronarea de Cuplul Regal al României Mari.

M-am gândit, așadar, între timp, să realizez o variantă mult mai amplă și complexă a lucrării de față. Pentru aceasta, am corectat și reformulat unele teme, am inclus numeroase elemente noi, am creat o perspectivă mult lărgită (departe însă de a fi completă, este doar o mică și subiectivă sinteză, un pas mărunț spre Marea Epopee a Cerului Românesc, care cred că n-ar putea fi realizată doar de un singur om) prin relația evoluției astronomiei cu evoluția culturii umaniste. Apoi am îmbogățit titlul tocmai pentru că spiritul unionist al românilor trebuie reamintit permanent, iar mulți dintre iubitorii contemporani ai cerului din România și din Diaspora românească s-au ridicat, prin faptele lor unificatoare, la înălțimea înaintașilor unioniști.

(Am de adăugat că, tot între timp, am publicat o istorie concentrată și non-conformistă, în limba engleză, a mișcării astronomice românești de la Revoluție la pandemie - ținând cont de rolul covârșitor pe care l-au avut astronomii amatori în popularizarea tainelor Universului - în serialul de astro-foto-poezie „For Global Astronomy Month 2020”, cu episoade în Mai-Iunie 2020 și subtitlul „GAM Time Tunnel”, pe Astropoetry Blog-ul organizației mondiale Astronomers

Without Borders - accesibil acum în arhiva electronică a acesteia. Ceea ce m-a ajutat să-mi structurez mai bine ideile pentru această carte!)

Iar motivul pentru care am programat apariția cărții acesteia pentru anul 2022 este tocmai acela de a celebra centenarul împlinirii morale simbolice a României Mari în ceremonia Încoronării de la Alba Iulia printr-o demonstrație menită să arate că iubitorii cerului din România au fost întotdeauna activi în marile momente ce au definit istoria țării noastre.

În același timp, „O Epopee a Cerului Românesc: Mișcarea Astronomică, Literații Stelelor și Unirile Vechi și Noi ale Românilor” reprezintă o încercare de a reaminti unele repere din istoria României, care ne pot defini mai bine, ne pot întreține flacăra patriotismului înalt, ne pot spori încrederea în noi înșine și ne pot stimula să contăm mai mult în lume ca neam. (Precizez că, în unele citate de Victor Anestin și alți autori, pe care le-am folosit în această carte, am lăsat limbajul literar și gramatica - ce pot părea pitorești sau stranii - din timpurile în care aceștia au trăit.)

Și dacă mulți încă mai cred că astronomia este un domeniu înspăimântător de științific și exact, această carte încearcă să dezvăluie câte ceva din virtuțile umaniste minunate pe care le dezvoltă „regina științelor”.

Una peste alta, veți fi surprinși (așa cum sunt și eu) de câte s-au scris despre cer în România și din ce direcții au venit gândurile, sentimentele, trăirile sau versurile respective, iar cele din această carte sunt doar o mare interioară dintr-un ocean.

Nu în ultimul rând, succesiunea de crâmpoie din evoluția spiritualității românești raportată la percepția frumuseții

cerului vor explica, în parte, performanța excepțională a mișcării de astropoezie / cosmopoezie a Societății Astronomice Române de Meteoriti, care, prin antologiile sale tipărite și online în limba engleză, domină încă din 1996 poezia astronomică internațională. (După cum probabil bănuieți, voi oferi și mostre compuse de „monștrii” acestei mișcări.)

Unii se vor întreba, poate, cu ce drept mi-am asumat scrierea unei asemenea cărți. Răspunsul îl veți afla, pas cu pas, în paginile sale, prin dezvăluirea unor fapte despre umanismul astronomic, ce vin în completarea materialelor de bază.

În ce privește morala acestei cărți, aceasta se dorește a fi că oamenii nu trebuie să rămână ancorați exclusiv în condiția de slomiști printre obstacolele vieții cotidiene de pe Pământ, ci să fie conștienți de condiția lor de locuitori ai Cosmosului.

Iar ca să vedem cam pe unde ne plasăm cu tema cărții noastre, am ales trei repere mondiale ale umanității, ce vin să completeze fericit acea „Dubito ergo cogito, cogito ergo sum, sum ergo Deus est” („Mă îndoiesc deci cuget, cuget deci exist, exist deci Dumnezeu este”) a filosofului, savantului și astronomului francez René Descartes din secolul 17:

-Marele poet romantic englez George Gordon Byron a scris în „Childe Harold's Pilgrimage” (1812-1818):

„Ye stars! which are the poetry of heaven!”
 („Da, stelele! care sunt poezia cerului!”)

-Marele poet modernist american Stephen Crane a scris în volumul „War Is Kind” (1898):

„A man said to the universe:

<Sir, I exist!>

<However,> replied the universe,

<The fact has not created in me

A sense of obligation.>”

(„Un om spuse universului:

<Domnule, eu exist!>

<Totuși,> replică universul,

<Faptul nu a creat în mine

Un simț al obligației.>”)

-Canadianul David H. Levy, profesor de literatura engleză și descoperitor a peste 20 de comete, a dat unui capitol din cartea sa „More Things in Heaven and Earth - Poets and Astronomers Read the Night Sky” (1997, The Wombat Press, Wolfville, Nova Scotia, Canada) următorul titlu:

„A Terrible Beauty is Born: When Science Becomes Poetry”

(„O Teribilă Frumusețe se Naște: Când Știința Devine Poezie”).

Am mai ales pentru această introducere și trei (cifră fatidică!) exemple magnifice din poezia română, care vor deschide drumul deopotrivă terestru și cosmic din această carte.

Primul, un fragment din „Scrisoarea I”, în care Mihai Eminescu elogiază în versuri prototipul savantului astronom:

„Iar colo bătrânul dascăl, cu-a lui haină roasă-n coate,
Într-un calcul fără capăt tot socoate și socoate
Și de frig la piept și-ncheie tremurând halatul vechi,
Își înfundă gâtul-n guler și bumbacul în urechi;
Uscățiv așa cum este, gârbovit și de nimic,
Universul fără margini e în degetul lui mic,
Căci sub fruntea-i viitorul și trecutul se încheagă,
Noaptea-adânc-a vecinicii el în șiruri o dezleagă;
Precum Atlas în vechime sprijinea cerul pe umăr
Așa el sprijină lumea și vecia într-un număr.”

Al doilea, replica unei steluțe pentru un poet și iubita lui,
din „Balada unei stele mici” (volumul „Migdale amare”) de
George Topârceanu:

„Zicea: - Sub cerul vast și mut
V-a aruncat aceeași soartă
Pe-un strop de lut
Ce-n învârtirea lui vă poartă.

Sărman atom sentimental!
Nu știi tu oare
Că viața voastră-i colosal
De trecătoare? (...)
Că nu există pe pământ
Mai venerabilă manie
Decât - sub stele jurământ
Pe veșnicie.

Și nu există-n univers
Mai mare crimă

Decât - la coada unui vers -
Să pui o rimă...”

Iar cel de-al treilea, un fragment din „Biografie” de
Lucian Blaga, despre destinul creatorului de clasă:

„Cu cuvinte stinse în gură
am cântat și mai cânt marea trecere,
somnia lumii, îngerii de ceară.
De pe-un umăr pe altul
tăcând îmi trec steaua ca o povară.”

SUB SEMNUL LUI „ORION”: CONSIDERAȚII DESPRE TIMPURILE CULTURALE DE DINAINTEA MARI UNIRI

Astronomia a fost un domeniu care i-a unit moral pe români înainte de Marea Unire din 1918, prima împlinire importantă a condiției acesteia fiind adusă în anul 1908 de constituirea a două instituții naționale: Observatorul Astronomic și Meteorologic din Dealul Filaret, pentru astronomii profesioniști, și Societatea Astronomică Română Camille Flammarion, pentru astronomii liberi (amatori), ambele sub mandatul de Ministru al Instrucțiunii Publice al lui Spiru Haret, care a ajutat în mod direct și personal cele două inițiative excepționale.

(Acesta era, de altfel, primul român care a susținut o teză de doctorat pe o temă astronomică la celebra Universitate Sorbona din Paris în 1878, „Sur l'invariabilité des grandes axes des orbites planétaires”, fiind urmat în 1882 de un alt animator al științelor în România, Constantin Gogu, prin teza de doctorat: „Sur une inégalité lunaire période due à l'attraction perturbatrice de Mars”, și în 1895 de viitorul fondator al Observatorului Astronomic de stat, Nicolae Coculescu, prin teza de doctorat - de mecanică cerească - „Sur les expressions approchées des termes d'ordre élevé dans le développement de la fonction perturbatrice”.)

Referitor la cea de a doua instituție, după crearea în 1907 a revistei de astronomie „Orion” (moment care a marcat,

practic, nașterea mișcării astronomice românești), în 1908 a fost fondată, cum spuneam, prima societate astronomică română la București, iar astronomul amator Victor Anestin (inițiatorul ambelor) a ales în comitetul ei de conducere un reprezentant al Transilvaniei, pe astronomul amator bistrițean Ioan Corbu, cunoscut autor de lucrări științifice. Acesta și astronomul amator Gavril Todica (născut la Iclod, care era în județul Someș cu reședința la Dej în acea vreme) au fost cei mai importanți popularizatori de astronomie pentru românii din Imperiul Austro-Ungar.

Unele din activitățile celor doi ardeleni aveau să aibă ecou în paginile revistei „Orion”, una din primele publicații de astronomie din lume (a douăsprezecea!), fondată și editată de Victor Anestin și oferită tuturor liceelor din Regatul României prin decizia ministrului-matematician-astronom Spiru Haret. Astfel, se poate spune că astronomia a creat un pod unionist cu Transilvania, între Societatea Astronomică Română Camille Flammarion (condusă practic de Victor Anestin) și Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (fondată în 1861 de mitropolitul ortodox Andrei Șaguna, clericul greco-catolic și revoluționarul pașoptist Timotei Cipariu și creatorul presei românești transilvănene, greco-catolicul George Barițiu), ASTRA (nume predestinat!). Iar Corbu și Todica erau membri în aceasta din urmă, ceea ce arată că astronomia figura și ea între preocupările acestei asociații de referință în istoria țării noastre.

De asemenea, anticipând spiritul unei întregi Europe unite, Anestin a mai inclus în comitetul de conducere al societății sale astronomice și un reprezentant al minorităților etnice, Wolfgang Pauly (născut la Dresda în 1871 și stabilit

în România de la 4 ani împreună cu părintii săi), cel care descoperise oficial o cometă în 1898.

(Am de adăugat că membrii inițiali în Comitetul Societății au fost, pe lângă cei doi amintiți mai sus: „D-nii maior C. Scia, șef de serviciu la institutul armatei, P. Chițu, deputat, locotenent de marină Negulescu, Sterie Michăileanu, Al. Andreescu, locotenent Urdărianu și Al. Zeanu (Iași)” - ultimul fiind reprezentantul Moldovei. Președinte era „d. Contra-amiral Urseanu”, vicepreședinte „d. căpitan comandor Cătuneanu, directorul institutului geografic al armatei”, secretar „d. Victor Anestin”, casier „d. avocat M. Negreanu”, iar 300 de alți membri s-au înscris chiar de la început.)

Și tot Victor Anestin a oferit informații în țara noastră despre activitățile unui mare astronom profesionist român din Imperiul Țarist, Nicolae Donici, care, deși premiat de Societatea Astronomică Rusă și elogiat de Academia Rusă, preferase în 1908 să-și construiască un observator astronomic privat în Basarabia natală (cu o lunetă de 100 mm), printre românii moldoveni ce îl vizitau adesea, pentru a exista un cap de pod astronomic mai apropiat de România. Iar podul astronomic visat s-a împlinit temporar după 1918, când Nicolae Donici avea să lucreze atât la observatorul său basarabean, protejat de însuși Regele Marii Uniri, Ferdinand I, cât și la cel din București ce fusese lăsat moștenire de Amiralul Vasile Urseanu, al cărui responsabil oficial avea să devină pentru o vreme. Expert în astronomia solară, Donici a participat la expediții în urma cărora a văzut și studiat nu mai puțin de șase eclipse totale de Soare. Din nefericire însă, vitregia istoriei l-a exilat ulterior pe acest „Einstein al Basarabiei” în Franța, mai precis după ocuparea estului

Moldovei istorice de către sovietici în cel de-al doilea război mondial. Și pentru că ultimii săi ani de viață rămăseseră o necunoscută, directoarea Institutului Astronomic al Academiei Române în 1990-2005, Magda Stavinschi, a realizat o investigație personală în Franța, descoperind mormântul acestuia, după care a publicat cartea „Nicolae Donici - enigme dezlegate” în 2012.

Cât despre revista unificatoare „Orion”, aceasta și-a încetat din păcate apariția după numai cinci ani, în 1912 (la fel ca societatea astronomică română), după moartea marelui ei susținător ministerial, Spiru Haret. Până atunci însă ea a devenit motorul funcționării Societății Astronomice Române Flammarion. A fost o revistă cu adevărat deosebită, Victor Anestin fiind felicitat pentru paginile ei chiar de francezul Camille Flammarion, cel mai mare popularizator de astronomie al lumii (care a inspirat denumirea societății din România tocmai prin activitatea lui glorioasă), de Regele Carol I, de Mitropolitul Ghenadie al Ungro-Vlahiei (într-o scrisoare numită „Sf. scriptură și astronomia modernă”).

Conținutul revistei a inclus nenumărate descrieri ale corpurilor și fenomenelor cerești (de la curenți de meteori la planete și tocmai până la roiuri stelare, galaxii și nebuloase), efemeride astronomice, conversații cu cititorii, tranzitul planetei Mercur prin dreptul Soarelui, folosirea alfabetului grec în astronomie, asteroizi, traduceri din lucrări ale unor astronomi celebri din străinătate, stele duble, chiar și umor astronomic, eclipse, analiză spectrală, stele variabile, informări despre astronomia mondială, poezii astronomice, comete, combaterea astrologiei, astrometrie, corectarea marilor literați care au bătut câmpii în descrieri astronomice, personalități în astronomie, treceri în revistă ale activităților